

^v**ŠOLSKI PRIJATEL.**

Izhaja vsak torek na pol pol in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 19.

V torek 10. maja 1853.

II. tečaj.

Tonček v šoli.

Tonček. To je pa že lepo v šoli; atej! vsak učenec ima svoje opravilo, nobeden ne sme in ne more v šoli igrati alj rok križema deržati. Učenci višjega razreda in drugotečajarji pišejo ti čas, ko se g. učitel s nami pečajo. Dones so drugotečajarji tole pisali: seme, sir, sad, sod, suša, šena, šipa, šuma, osa, meso, lesa, lisa, sito, seno, sol, sova, jelša, meša, paša, duša, noša, šilo, šiba. — seme se seje v njivo. — iz smetane dobimo maslo. — zrelo sadje je dobro in zdravo. — u sode vsipamo žito, v sodje vlivamo ol (pivo), vodo in vino. — šena me boli — šipa je strupljena, u šumi ali u lesu živijo divje živali. — meso nam dobro diši. — lesa je zaperta. — rešeto in sito ste si podobne. — pri svetej meši moramo lepo moliti. —

Oče. Kako lepo ti v pisanju napredujejo; skoraj bojo celi abece dopisali, grejo lepo po stopnjah od pismenke do pismenke. No kaj pa ste vi dones počenjali.

Tonč. Ljubi moji! so djali g. učitelj, enokrat ste imenovali izbino in kuhinsko pripravo. Alj še veš, kaj je to; le povej mi ti Neček, še ti Uršej? Rekel je Neček, da je miza izbina priprava. Sedaj pa malo pomislite na tiste reči, ki jih večidel pri mizi vidimo, in tudi v mizo shranimo. Povej mi ti kako tako reč? Nož je taka reč. Prav je, nož je taka reč. Sedaj pa poslušajte, kako mi take reči imenujemo, ki jih po mizi vidimo; mi jim pravimo: *pomizje*, zato, ki jih po mizi ležati vidimo. Povejte mi taj še kako tako reč, povejte mi kako pomizje. Atej! to je bilo lahko; saj mi te reči skoraj vsak dan vidimo. Vedeli smo veliko tacih reči ime-

novati, alj prav govoriti je marsikteri pozabil; alj g. učitel niso henjali, vsakdo je moral lepo počasi tako reči: žlica je pomizje. Slednič sem jaz vse te reči ponovil in jih precej naštel: pertič, skleda, pladnik alj talir, žlica, zajemavnica alj velika žlica, nož, vilice, solnjak, kupica alj glažek, sklenica alj velika čaša za vodo, verč, brisalo, popernjak.

Oče. To je prav, da se učite reči prav po slovensko imenovati, da nam tega ne bojo Nemci oponaševali. Vselej je me prav pri sercu zapeklo, ko sem slišal slovenskega kerčmarja — se vč, po nemško visoko učenega — gerdo zavijati: salvet! mesto brisalo, feferbiks mesto popernjak, tischzeug mesto pomizje itd. *Tonček!* povem ti, da se mi svojega materinskega jezika nikolj ne sramuješ. Vsak jezik je lep tistemu, ki ga dobro zna! —

Tonč. Dones smo tudi spet nekāj rajtali. Narprej smo že znane reči ponovili; to so imeli g. učitelj veselje, da smo še vse lepo znali. Mojcej, so rekli, tole vzemi dve peresi, ti Nac pa edno pero; koliko jih imaš ti Mojcej, koliko pa ti Nacej? Kdo jih ima manj! koliko jih ima Nacej manj? Ja prav! edno je edno manj kot dve. Potem so dali enemu 3 peresa, unemu pa dve peresi, in so spet tako praševali. Prav je tako: dve je edno manj kot tri; tako smo odgovarjali lepo zaporedoma na viš do deset; rekli smo: 4 je edno manj kot 5, . . . 9 je edno manj kot 10. Še kaj novega! Lene! tole imaš deset peres, le soštej jih; sedaj pa daj edno pero Jakeji, koliko jih še imaš? Imam jih še devet. Dobro! le poslušajte, kako jaz porečem: Deset manj edno je devet; alj pa: edno od deset ostane devet. Imáš taj sedaj devet peres; daj edno Reziki, koliko jih še imaš? Imam jih še osem. Prav! pa tako reci, kakor sem jaz rekel. Devet manj edno je osem. Tako je lepo, le vselej tako odgovarjajte! Ravno tako je šlo zaporedoma tako dolgo, da smo prišli do edne. Pa vselej smo takole rekli: 8 manj 1 je 7, . . . 2 manj edno je 1. —

Sedaj pa spet nekaj pismenk. Kaj že znate pisati? Pismenke; res! kolikojih pa že znate? Pet pismenk že znamo pisati. Povej mi jih ti Tomaž! le počasi, da jih boš zraven tudi pisal in tudi uni za tebo — le jih narejajte vsak na svojo ploščico! Ste pa že pridni,

kako jih še znate, kako lepo za klinček primete, kako urno se rokica gible! Alj ste slišali, ko je Tomaž vsih pet pismenk imenoval, kaj ne? Tete! da smo jih slišali, drugače bi jih ja pisati ne bili mogli. Res je taka, Tomaž je jih glasno izgovarjal. Začni pa ti Urban še enkrat. Alj ne moreš še bolj glasno, le pritisni. No lej! saj gre skoraj preveč glasno. Poskusi mi ti tamle *u*, ti *e*, ti *o*, ti pa *a* glasno izreči. Sedaj mi pa že veste povedati, kako mi tih pet pismenk izgovarjamo, ki ste se jih dosedaj učili, kaj mislite kako? glasno alj tiho. Sem pač vedel, da bote prav odgovorili: glasno jih izgovarjamo. Sedaj pa le poslušajte, kako jim mi zavolj tega pravimo. Mi tih pet pismenk glasno izgovarjamo, zato jim pravimo *glasnice*. Lejte! glasnice je jim ime, zato ko jih glasno izgovarjamo, da jih lepo slišimo. Kako jim taj pravimo? Zakaj da glasnice? Koliko glasnic že znate; povej mi glasnice.

Le dobro zamerajte: glasnice, jutre bomo začeli od takih pismenk, ki jih ne izgovarjamo glasno, temuč le tiho, jutre bomo taj od tihnic začeli; bote že slišali, kaj je to.

Nekaj od ljubih živalic.

(Dalje.)

Kat. Reč, ki ste jo unokrat slišali, je imenitna reč: živali imajo *dušo*, človek ima pa *duha*. Vendar se živalna duša in človeški duh neskončno vsaksebe ločita.

Človeški duh je po božji podobistvarjen, neumerjoč, ima um in pamet, razum in prosto voljo, in je samosvoj, *osoba*. On ve razločiti, kaj je dobro in prav, kaj je hudo in krivo, — on ima razum in vest. S pomočjo svojega razuma in božjega razodetja zamore čes Boga, svojega stvarnika, pomišlevati, ga moliti, ljubiti, in zna zveličan biti.

Tega vsega nimajo živali.

In vendar govorimo od *živalne duše*, ker živali take moči in sposobnosti imajo, ktere niso ne v kervi, ne v žilah, ktere tudi niso slepi gonj; vidimo pri živalih moči in sposobnosti, ktere nas primorajo — hočeš nočeš — obstati in reči, da je tudi v živalskem telesu duša, ktera v njem to stori, kar vidimo, da živali storijo.

Smo reveži, da naš jezik za to nima nobene besede. Latinci bolj pravijo. Oni imenujejo duha *anima* ali *animus*, žival *animal*, po tem takem *animus* duh, *animal* to, kar je duhu podobno.

Da bote pa prav dobro mojo misel od živalne duše zapopadli, in nje razloček od *človeškega duha* vedeli, poslušajte, kar vam sedaj povem! Poslušajte priliko od parne ladje, od parobroda! —

Na parobrodu (velikej ladji) je umetna stroga, v kateri se sopar (para) nareja. Te sopar strogo premikuje, žene kolesa, in s pomočjo koles barko. Notre v prostoru so kurjači, kateri dobro kurijo, ogenj rašijo in skerbijo, da soparja ne zmanjka. Mislimo si, da barka leti, in da kurjači rašijo, dokler je kaj derv. Ko bi pa ogenj ugasnil, derva pogorele, soparja zmanjkalo, ali če bi ladja na skale (pečine) priletela, tako bi barka, stroga in kurjači konec uzeli.

Tukaj imate *žival*, ktera brez da vč v en dan živi in skonča, kakor hitro nje moč vgasne ali če jo kdo vbije.

Ozrimo se še enkrat na parobrod. Ladja je telo. Stroga je življenje telesa ali trupla (*anima*), kurjači so moči in sposobnosti telesa. Mi pustimo taj ognja prinesiti in strogo zakuriti.

Zdaj gre barkador, od svojega kralja poslan, s svojimi pomočniki na barko. On ljudje razdeli, in da znamuje, da se bodo odpeljali. Barkador ve, kam da se bodo peljali. On barko viža, ker pozna pot, in se varje pečin. Po poti skerbi za vse na barki, srečno svoj konec doseže, se nazaj verne, zapusti s svojimi ljudmi barko, ogenj se pogasi, stroga počiva, in sopar je minul. Barka se pripelja v ladjostaj, barkador gre k svojemu gospodu, in mu oznanuje, kako da se mu je godilo.

Glejte! ovi barkador je duh človeški.

Tukaj ste vidili razloček med *človeškim duhom* in *živalno dušo*.

Pervi parobrod se je vozil brez barkadora. Pa postavimo, da bi bili mi vidili, tisti parobrod se peljati. Alite! da bi se nam bilo zdelo, da mora kdo na parobrodu biti, ki ga viža in vodi, da tako gre, kakor ga vidimo iti?

Jaz vam hočem od danas za naprej skoz več nedelj kaj od živalstva povedati. Nar prvič od njih telesa in potlej tudi od tako imenovane *živalne duše*. Jaz mislim, da me bote prav zastopili, in si nikdar ne mislili, da je živalna duša enaka človeškemu duhu. Da pa ne bo nobene zmote, bomo od zdaj naprej le od *človeškega duha* ne od človeške duše govorili.

Jaz bom vam v povestih pokazal, da živali nimajo le samo slepega pogona, temuč tudi nekaj družega v sebi, kar je duši podobno, pa od človeškega duha daleč, daleč nižji. Moja misel pa na to gre, vas s svojim naukom na to obrniti, da ne bote živali mučili, pa jih tudi brez potrebe alj narobe ne rabili, in vam pokazati, kako visoko da je človek čes živali postavljen, in kako neskončno dobrotljiv je Bog proti nam.

Le prav pridno hodite, in pripelitate še več drugih tovaršev s seboj. Pojdite v božjem imenu.

Otroci. Mi kušnemo roko, in obljubimo prav pazljivi učenci biti. S Bogom!

(Dalje sledi.)

Dober pastir dobrih ovčic.

V nekem nepriročnem kotu južne francoske dežele je v letu 1793 stala neka borna iz nekoliko 40 slabih bajtic zastavljena vas. Tej je bil predpostavljen nek častit gospod fajmošter, katerega so njegovi prednji novoblagoslovljenega duhovnika v svojem 25. letu v to borno srenjo poslali, da bi v neki slabi vsim vetrom odpertih bajtici prebival, in svojim srejnčanom kakor duhoven oče predstal. Prek 50 let je bil že kot njih duhoven pastir, katerega so serčno ljubili in častili. Kadar je francoska prekucija navstala, prejme fajmošter nekega dne iz mesta pismeno povelje, da naj alj tistokrat tako imenovano državljansko prisego stori, alj pak svoje duhovno pastirstvo opusti, in svojim dobrim ovčicam na vselej slovo dal. Siromaški fajmošter ves vnet za svoje ovčice je bil v posvetnih rečeh tak neveden, da spočetka še vedel ni, kaj da se od njega terja; on je toraj to reč natanjčno preiskal, in potem, kakor je zapazil, da to povelje neizhaja od svojih duhovnih predpostavljenih, da se nekaj od njega terja, kar se njego-

vega duhovnega pastirstva celo nič ne dotiče, se je prisegi naravnost odpovedal. Na to je niti ne mislil, da bi svoje dobre ovčice zapustil; on teraj ostane pri njih, in opravlja svoje dolžnosti kakor pred. Ker pa mnogo duhovnih pastirov posebno v jugo - izhodni strani rečene prisege storiti ni hotelo, so se naredbe ustanovile, ktere so strašen nemir napravile. Po tem, da so posvetne vradnije mnogo duhovnih, kteri so, kakor zgor imenovani fajmošter, pri svojih farah ostali, vjeti in odpelati zapovedale, so srenje, ktere so svoje duhovne še imele, in ednake osode se bati morale, vkup stopile, in se zavezale, vzajemno svoje duhovne, če bi treba bilo, s silo in z oboroženo roko braniti. Ta overa je bila splošna, in se razširila če duže dalje. Kedar je naroden sbor to zvedel, je razposlal v vse one kraje pooblastene poverenike (komisarje) s vojšaki. Eden teh poverenikov je prišel v dotično okrožno mesto. Ti trinog, kakor vsi, je navkazal vse nevbogljive duhovne vjeti, in je postavil ceno na glavo onih, kterih je njegova jeza doseči mogla. Zgor imenovani fajmošter je tej strašni jezi ravno tak malo, kakor njegovi drugi duhovni sobrati uiti zamogel. Neka večera prinesejo dobri prijatelji žalosten glas v vas, da drugi den pride kardelo vojšakov pod navodom poverenika, da fajmoštra vjemejo. Precej se snidejo srenjčani, se pogovarjajo in sklenejo, se ne soperstavljeni, kar bi tudi nič ne hasnilo bilo, in kakor je bilo predviditi, da bi fajmošter tudi ne bili dovoljili; porazumeli so se vender, kako hočejo svojega dobrega fajmoštra, naj velja kar hoče, nevarnosti oteti. Nekaj z pregovarjanjem nekaj z silo so fajmoštra premotili tako daleč, da se je v bližnji gojzd v neko voglenico podal. Ker ni rad vasi zapustil, in rekel, da se temu vmakniti noče, kar je previdnost božja čez njega pripustila, so mu dali štiri oborožene može z sebo, kteri bi ga stražiti, in če bi treba bilo, tudi braniti morali. Drugi den zares obsede 80 dobrovoljcev z dvema topoma vas, da bi 75 let starega sereca, kteri bi se gotovo bil vdal, če bi pričujoč bil, v svoje roke dobili. Vojšaki se vstavijo, povelnik naznani prebivavcom zakaj da je prišel, in zapove, naj mu fajmoštra izročijo. Ker nikdo povelnika ni vbogati hotel, so začeli vse preiskovati, raziskali so fajmoštrovo hišo, cerkev, v kteri so se gerdo in ostudno obnašali, potem vsako

bajtico v vasi, in ker niso dobrega fajmoštra najti mogli, je bila na njegovo glavo cena do 20000 gld. postavljena, nazadnje so nevsmleni trinogi celo vas zažgali, in jo z gerdim krikom zapustili. Proti večeru se verne fajmošter z svojimi četverimi tovarši v vas nazaj, kder so namesti vasi se vidili žalostni pogorni ostanki in podertine. Ni je mogoče žalosti popisati, ktera se je dobrega fajmoštra lotila, ko je svoje prijatelje, svoje farmane tužne in nage z nekimi ostanki svoje črede pod milim nebom ležeče zagledal. Z solzami v očeh jih pita, zakaj da niso trinogom naznanili, kje on stanuje, in alj ni škoda, zavolj nekterih dnevvov, kateri so starčeku 75 let staremu še morde odločeni, toljko krepkih možev in nade polnih otrok, kateri morajo zdaj mraz in lakot terpeti, v tako silno nadlogo pripraviti? Odgovorili so mu, da je on njih duhovni oče, in da je njegovo življenje se ohraniti moralo. Sreča taj, da še ga duže v svoji sredini vidijo, ni predrago kuplena. Tej ljubezni nič družega ni vedel nasproti postaviti, kakor da njegovi duhovni otroci v kratkem se prepričajo, alj je on te njihove velike ljubezni tudi v resnici vreden alj ne.

(Konec sledi.)

Jezus otroški prijatelj.

Jezus mili k sebi kliče
Pridne male otročiče,
Osrečiti jih želi.

Jih objema, poljubljuje,
Mlade serca uterduje,
Blagoslove jim deli.

K njemu tudi mi hitimo,
Blagoslova ga prosimo,
On nam lahko vsega da. —
Lepo prosim, Jezus mili,
Tudi mene se usmili,
Daj pobožnosti duha!

A. Praprotnik.

Drobtinčica.

* Enkrat smo pisali: Iz Kanalske doline slišimo *žalostne* glase, — dones pa radi rečemo: Iz Kanalske doline slišimo *re-sele* glase. Šole tam lepo napredujejo, letašnje skušnje so to pokazale. Po slovenskih farah so se učenci po slovensko, po nemških pa po nemško prav možko odrezali. U *ovčjej vasi* (Wolfsbach)

g. fajmošter *J. Majhar* sami šolo deržijo, in otroke zraven navadnih reči tudi še peti učijo. Ta fara šteje le 300 duš, in vendar 50 otrok pridno v šolo hodi. Se vč, da je tu vse le po slovensko, — v nedelskejši šoli se pa tudi nemško uči. V *Žabnicah* (Saifniz) gre s šolo prav veselo zmiram na bolje. Prej se je nek nemško začelo, potem pa še le v drugem razredu je se učilo tudi nekaj slovensko! To je bilo narobe: pri slovenskih otrocih začni slovensko. To so že g. provizar *Fr. Ožgan* poravnali; posebno so novi g. dehant in fajmošter v *Žabnicah*, *Franc Kulnik*, se za slovensko šolo pognali in že s tim pokazali, da so pravi mož za šolo. Nar bolje je pa šola v *Lipaljej vasi* (Leopoldskirchen). Tam je g. *J. Kovač* učitelj. On je hitro spoznal, da slovenske šole le slovenski duh oživlja. On je taj šolo po slovensko osnoval. Da nasprotnikov ni manjkalo, se vč. Pa otroci se lepo in veliko naučijo, radi v šolo hodijo, urno pišejo in bero, lepo po slovensko pojejo, — in cela fara sedaj svojo slovensko šolo hvali. Serčnost velja! Ljubi Kanalcani le tako naprej; — dobra šola je zlata reč! Le to bi še želeli, da bi novi in iskreni g. dehant tako koristne in potrebne, in clo zapovedane učiteljske shode, ki drugod po Koroškem terdo spijo, iz tega gerdega in škodljivega spanja zbudili! —

Društvo sv. Mohora.

* Jutre bodemo razposlali na vse strani dve družtvene knjigi: „Božidar“ in „II. del Kaffolovih ogovorov“ in dalje tudi „Imenik in račun družtva sv. Mohora leta 1852.“ Mislimo, da bojo v nekih dneh vsi p. n. gg. družtveniki vse to po svojih knjigarjih alj pa po pošti v rokah imeli.

Dalje so pristopili p. n. gospodi: 793. Čuš Ivan, kapl. v Jarenini; 794. Kukovec Ivan, gimn. učenec v Marib.; 795. Kancler P. Pavl, minorit, fajm. pri sv. Trojici v Haložah; 796. in 797. Sovič P. Alex, in Petanjek P. Leop. oba minorita in kapl. pri sv. Trojici v Haložah; 798. in 799. Letnik Matia, in Polič Pavl, oba kmeta pri sv. Ani v slov. goric.; 800. Jerančič Fr., kapl. na Bistrici v Bohin.; 801. Mlakar Jan., fajm. na Bukovem.